

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KOST- OCH IDROTTSVETENSKAP

Den pedagogiska måltiden

Lärarnas roll och inställning

Sara Carlsson

Rapportnummer:	VT13-49
Examensarbete:	15 hp
Program:	Kostekonomprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT 2013
Handledare:	Monica Petersson
Examinator:	Christina Berg

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KOST- OCH IDROTTSVETENSKAP

Rapportnummer:	VT13-49
Titel:	Den pedagogiska måltiden – lärarnas roll och inställning
Författare:	Sara Carlsson
Examensarbete:	15 hp
Program:	Kostekonomprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Handledare:	Monica Petersson
Examinator:	Christina Berg
Antal sidor:	40
Termin/år:	VT 2013

Sammanfattning

Livsmedelverkets riktlinjer för *Bra mat i skolan* är det enda styrdokument som finns för skolmåltider. Där beskrivs hur pedagogisk måltid med fördel ska ingå i pedagogernas uppdrag. Studier har dock visat att pedagoger känner sig osäkra i sin roll under måltiden, vilket kan bero på pedagogernas brist på utbildning och kunskap om mat och nutrition. Frågan är hur lärare kan förväntas att agera som förebilder vid måltiden när det inte finns några officiella riktlinjer som stöd, eller när det inte finns professionell kunskap om mat och nutrition?

Syftet var att kartlägga pedagogernas syn på sin roll under den pedagogiska måltiden och vilken inställning de har till denna. Genom en enkätundersökning tillfrågades totalt 66 stycken pedagoger om sin syn på den pedagogiska måltiden, vilken roll de anser är deras viktigaste under måltiden samt om de har fått någon utbildning om mat och måltider.

Resultatet visade att de flesta pedagoger känner sig säkra i sin roll under måltiden, trots att väldigt få har fått någon utbildning om mat och måltider eller har några bestämmelser eller riktlinjer att följa. De flesta anser att måltiden är en viktig del av dagen som de gärna genomför, dock är det många som tycker att den är stressig och jobbig. Av 66 tillfrågande pedagoger svarade 43 stycken att ”pedagogisk lunch innebär att skapa god måltidsmiljö” och de största fördelarna med pedagogisk lunch ansågs vara att man lär känna eleverna mer genom samtal och att det blir lugnare i matsalen.

Nyckelord: Skolmåltid, pedagogisk lunch, roller, inställningar, riktlinjer

Förord

Idén till att skriva om den pedagogiska måltiden kom efter ett besök på Lindåsskolan i Göteborg. Där fick jag höra talas om lunchlektion för första gången. Jag fick senare tillfälle att bolla mina idéer och tankar om uppsatsämne med Anna-Karin Quetel som arbetar vid Livsmedelsverkets nationella kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg. Emilia Åman, coach i projektet MEDEL, vars syfte är att stärka samarbetet mellan måltidspersonalen och den pedagogiska personalen, gav mig ytterligare idéer och även tips på skolor och personal som arbetar mycket med den pedagogiska måltiden. Tack till er!

Ett stort tack till de kontaktpersoner som har hjälpt mig att distribuera och samla in enkäter vid de olika skolorna. Utan er hjälp och era kollegors vilja att fylla i enkäten, hade det inte varit möjligt. Jag vill även tacka min handledare Monica Pettersson som har hjälpt mig med begränsningar och att få ner idéer till konkret syfte och frågeställningar.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Syfte	6
Frågeställningar.....	6
Bakgrund	6
Skolmåltidens historia.....	6
Pedagogisk lunch.....	8
Förekomst.....	9
Fördelar.....	9
Riktlinjer och styrdokument.....	10
Tidigare forskning.....	12
Pedagogens roll i måltiden.....	12
Inställningar till pedagogisk lunch.....	14
Elevernas åsikter om skollunchen.....	16
Elevernas åsikter om vuxna i matsalen.....	17
Metod	17
Val av metod.....	17
Urval och genomförande.....	18
Etiska överväganden.....	19
Statistisk analys.....	19
Resultat	20
Pedagogernas syn på den pedagogiska måltiden.....	20
Pedagogernas syn på rollen under måltiden.....	22
Förutsättningar.....	25
Diskussion	26
Metoddiskussion.....	26
Resultatdiskussion.....	27
Pedagogernas syn på den pedagogiska måltiden.....	27
Pedagogernas syn på rollen under måltiden.....	29
Förutsättningar.....	31
Slutsatser och implikationer	32
Referenser	34
Bilaga 1	37

Introduktion

Aldrig har mat diskuterats så flitigt i media som under de senaste åren och med jämna mellanrum blossar även debatten om skolmåltiderna upp som en frisk fläkt mellan olika matlagningsprogram och kändiskockar. 2005 startade den engelska kocken Jamie Oliver sin kampanj *Jamie's School Dinners* där han i fyra program försökte förbättra kvaliteten och näringen i den brittiska skolmaten (Jamie Oliver, u.å.). I Sverige var det Bert Karlsson som genom tv-programmet *Matakuten* 2008 påpekade bristerna i den svenska skolmaten (Matakuten, 2010, 2 juli). Trots att Sverige, Estland och Finland är de enda länderna i världen som serverar skolelever en kostnadsfri skollunch (Skolmatens vänner, u.å.), samt att det i den svenska skollagen står skrivet att maten inte bara skall vara kostnadsfri utan även näringsriktig (SFS 2010:800), så är skolmaten under ständig debatt.

Forskning visar att goda matvanor har positiva effekter på elevernas skolprestation och att skollunchen är extra viktig för de barn som har dåliga matvanor (Lennernäs, 2011). När eleverna dessutom är mätta ger det förutsättningar för att orka vara fokuserade och det kan samtidigt ge lugnare lektioner. En metod för att minska stressen och för att få en lugnare måltidsmiljö är att ha pedagogisk lunch där lärare och elever äter tillsammans (Livsmedelsverket, 2007).

Livsmedelsverkets riktlinjer för *Bra mat i skolan* är det enda styrdokument som finns för skolmåltider (Livsmedelsverket, 2007). Där beskrivs hur pedagogisk måltid med fördel ska ingå i pedagogernas uppdrag. Idag är det merparten av Sveriges skolor som erbjuder pedagogisk lunch (Livsmedelsverket, 2012; Pattersson, Lilja & Schäfer Elinder, 2012), dock visar studier att pedagoger känner sig osäkra i sin roll under måltiden (Sepp, Abrahamsson & Fjellström, 2006). Detta menar Sepp et al (2006) beror på pedagogernas brist på utbildning och kunskap om mat och nutrition. Frågan är hur lärare kan förväntas att agera som förebilder vid måltiden när det inte finns några officiella riktlinjer som stöd, eller när det inte finns professionell kunskap om mat och nutrition? I en rapport från Livsmedelsverket angående mat och hälsa i undervisningen framgår att ingen av lärarutbildningarna som kartlagts erbjuder undervisning om mat och hälsa (Rosén, 2004). Författaren menar att det är av stor vikt att personal i skolan har kunskaper i mat och hälsa. Alla lärare kan inte förväntas ha kunskaper om den pedagogiska måltiden och därför måste mat och hälsa måste integreras i lärarutbildningen.

Syfte

Syftet med undersökningen är att kartlägga pedagogers syn på sin roll under den pedagogiska måltiden och vilken inställning de har till denna.

Frågeställningar

- Vad har pedagogerna för syn på pedagogisk lunch?
- Hur ser pedagogerna på sin roll under måltiden?
- Har pedagogen fått någon utbildning om mat och måltider eller hur måltiden bör genomföras?
- Finns det styrdokument eller riktlinjer som de följer?

Bakgrund

Skolmåltidens historia

Även om det är 1946 som främst anges som startåret för svensk skolmatsverksamhet, finns uppgifter om att det fanns en form av organiserad barnbispisning redan i början av 1880-talet (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Denna bispisningsverksamhet bedrevs som ren välgörenhet, av bland annat fattigvården, för att möjliggöra skolgången för de allra fattigaste barnen (Nordlund, 1997). Det var främst industrialismens växande arbetarbefolkning som hade det största behovet av organiserade måltider.

Från denna tidiga bispisningsverksamhet från fattigvården, fram till att staten började uppmärksamma skolmåltiden på 1930-talet, var det främst lärare och läkare som höjde rösten om skolmåltiden (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Vid tiden kring sekelskiftet var det skolbarnens egen medhavda matsäck som utgjorde dagens lunch. Vanligen bestod denna av smörgås med eller utan mjölk.

1914 genomförde Svenska provinsialläkarföreningen i samråd med Medicinalstyrelsen, en undersökning på 4500 barn för att studera deras hälsostatus (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Den kunde konstatera att 67 procent av barnen åt matsäcksmåltid i skolan, och många barn hade så pass långt hem efter skoldagens slut, att det hade hunnit bli sent på dagen innan de fick sitt första lagade mål mat. Hela nio procent av barnen skattades som undernärda till följd av dels fattigdom, men även på grund av olämpliga och oregelbundna vanor i matordningen, lång skolväg med mera. Åtgärder som rekommenderades efter undersökningen var att barn med lång skolväg och alla undernärda barn, oavsett ekonomiska villkor, borde få tillfälle till en lagad middagsmåltid i skolan.

I mitten av 1930-talet kom från statens sida det första förslaget om att skolbarn skulle få en lämpligt sammansatt skolmåltid (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Det var befolkningskommissionen som påtalade vissa brister som främst orsakades av fattigdom, men också av okunnighet om betydelsen för en tillräckligt riklig och lämpligt sammansatt kost. Därför började staten, under vissa förutsättningar, att ge bidrag till bespisningsverksamheten.

Arbetet med att utforma framtidens skolmåltider fortsatte under 40-talet och 1945 lades ett betänkande fram som godtogs av riksdagen (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Förslaget innebar att fullt statsbidrag (50 öre per måltid) skulle betalas ut om en varmlagad rätt med mjölk, smör och bröd serverades i lokaler som var ändamålsenliga och funktionella. Skolmåltiden borde även ge eleverna en tredjedel av deras dagliga kaloribehov och den skulle innehålla hälften av dagsbehovet av protein och vissa vitaminer och mineraler, då man befarade att måltiderna i hemmen inte alltid gav två tredjedelar av vissa näringsämnen.

I en proposition från 1946 framhölls att skolmåltiden på ett naturligt sätt borde ansluta till skolans övriga socialpedagogiska program och fortsättningsvis borde man övergå till att tala om skolmåltider istället för bespisning (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Under 40- och 50-talet accelererade utbyggnaden av skolmåltiderna snabbt och anvisningar och normer för matsedlar och lokaler utarbetades under ledning av Skolöverstyrelsen. 1964 omarbetades rekommendationerna och 1968 gavs broschyren "Skolluncher" med bland annat exempel på näringsberäknade dagsmatsedlar ut. Från och med läsåret 1966/67 upphörde de statliga bidragen och verksamheten blev helt kommunaliserad. Inte förrän sex år senare var skolmåltidsverksamheten genomförd i samtliga av landets kommuner och 1968 etablerade Svenska kommunförbundet ett inflytande över skolmåltiderna (Lundmark, 2002).

Under 1970-talet utvecklades konceptet "pedagogisk måltid" (Sepp, Abrahamsson & Fjellström, 2006). Konceptet hade sitt ursprung från en rapport från Barnstugeutredningen från 1968 där man menade att förebilder, som barnen ser varje dag, har kraftigare påverkan på

barnen än verbala meddelanden om hälsosam mat och bra bordsskick. Intentionen var att barnen genom att studera de vuxna, skulle ta till sig alla aspekter från måltidssituationen. Under 1990-talet baserades riktlinjerna för skolmåltiden på Livsmedelsverkets "Svenska näringsrekommendationer" som från 1989 innehöll speciella rekommendationer för skolan (Lundmark, 2002). Det var först i och med den nya skollagen 1997 som kommunerna blev skyldiga att servera gratis skollunch till grundskolans elever. Livsmedelsverkets skrift "Bra mat i skolan" kom ut 2007, och i den lyftes även användarbaserad kvalitet som service, matsalsmiljö och organisation in. 1 juli 2011 kompletterades kravet på kostnadsfria skolluncher i skollagen med ett kvalitetskrav på näringsinnehåll (SFS:800):

Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker
och andra läroverktyg som behövs för en tidsenlig
utbildning samt erbjudas näringsriktiga skolmåltider.
(SFS 2011:800 10 kap)

Pedagogisk lunch

En pedagogisk lunch innebär att pedagoger och elever äter tillsammans (Skolmatens vänner, u.å.) och syftet är att måltiden skall vara ett tillfälle till samvaro mellan vuxna och barn (Livsmedelsverket, 2012). Eleverna får genom att pedagogerna sitter med vid matbordet, chans att prata med sin lärare på ett annat sätt än under lektionerna och pedagogen får också en chans att verka som förebild (Skolmatens vänner, u.å.).

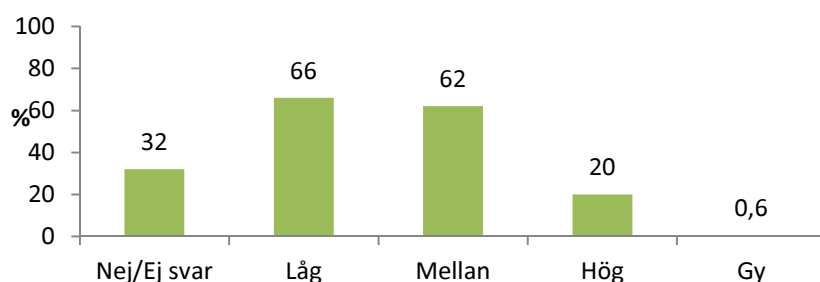
Begreppet schemalagd lunch kan på vissa skolor vara identisk med pedagogisk lunch (Risán, 1988). Lunchen har alltid varit schemalagd i den betydelse att man går och äter lunch när det står lunchrast på schemat. Pedagoger och elever äter alltså under en viss fastställd tid tillsammans till skillnad från lunchrast.

Lunchlektioner är en mer ovanlig form av pedagogisk lunch och innebär att klassen tillsammans med sin lärare går till matsalen och äter sin lunch och därefter tillsammans går tillbaka till klassrummet för att fortsätta lektionen (Skolmatens vänner, u.å.; Livsmedelsverket, 2012). Begreppet lunchlektion lutar också åt att innebära undervisning (Skolöverstyrelsen, 1990). Under lunchen kan pedagogen tala om kostvanor, vilka näringsämnen dagens rätt innehåller och betydelsen av att äta lunch. Efter lunchen, när lärare och elever gemensamt går tillbaka till klassrummet, kan undervisningen handla om exempelvis kost- och hälsofrågor.

Skillnaden mellan pedagogisk eller schemalagd lunch och lunchlektion är alltså att en lunchlektion, d.v.s. måltiden, efterföljs av lektion medan en pedagogisk eller schemalagd lunch (under en fastställd minimitid i matsalen) efterföljs av rast (Risán, 1988).

Förekomst

1988 genomförde skolöverstyrelsen en enkätundersökning för att få en uppfattning om förekomsten av schemalagd skollunch (Risán, 1988). Det var skolstyrelsens ordförande i varje kommun som svarade på frågan om det förekom schemalagd lunch i kommunen, och i så fall i vilka stadier. (Skolöverstyrelsen, 1990). I figur 1 nedan redovisas resultatet av undersökningen. Ett ja-svar kunde betyda en eller flera skolor och i undersökningen framkom att schemalagd lunch främst förekom i kommunernas låg- och mellanstadier medan nästan inga gymnasieskolor hade schemalagd lunch.

Figur 1. Förekomst av pedagogisk lunch i kommunens skolor (Skolöverstyrelsen, 1990)

Skolmatens Vänner genomförde 2007 en undersökning bland landets kommuner för att ta reda på omfattningen av pedagogisk lunch (citerad i Livsmedelsverket, 2012). Ur den undersökningen framkom att låg- och mellanstadielärarna hade möjlighet att äta pedagogiska måltider i samtliga av landets kommuner. 91 procent av högstadielärarna hade samma möjlighet. 2011 genomförde SkolmatSverige en kartläggning av svenska skolmåltider för att bland annat samla in data om kvaliteten på den svenska skolmaten (Patterson, Lilja & Schäfer Elinder, 2012). Av svaren framkom att det på de flesta skolor (92,6 % av 122 stycken skolor) är minst en vuxen per cirka 25 elever som äter lunch i skolrestaurangen. Av dessa skolor var det 77,8 procent som hade tydliga riktlinjer för var en pedagogisk lunch innebär.

Fördelar

När skolöverstyrelsen i slutet av 80-talet genomförde en enkätundersökning för att få svar på skolmåltidens funktion och utformning, fokuserades många frågor på de vuxnas deltagande under lunchen (Risán, 1988). De största fördelarna med pedagogisk lunch ansågs vara att matsalsmiljön blev lugnare, att stressen minskade samt att pedagogerna och eleverna kunde umgås under mer socialt trivsamma förhållanden (Skolöverstyrelsen, 1990). Man såg fördelarna oavsett om det kallades pedagogisk måltid, lunchlektion eller något annat. Det viktiga var att vuxna åt samtidigt med eleverna i samma matsal.

Skolchefer och skoldirektörer ansåg även att en fördel med att pedagogerna åt med eleverna var att eftermiddagslektionerna blev lättare att genomföra. Skolhälsovården hade också noterat att det var färre elever som klagade på magont och huvudvärk under eftermiddagarna samt att tröttheten minskade.

Enligt Livsmedelsverket (2007) har erfarenheter visat att pedagogisk måltid bidrar till lugnare matsalsmiljö samt att blyga och ensamma barn känner sig tryggare och stökiga barn blir lugnare.

Riktlinjer och styrdokument

Idag finns bara ett nationellt styrdokument för skolmåltider; Livsmedelverkets råd för *Bra mat i skolan* (Livsmedelsverket, 2007). Dessa riktlinjer för hur man kan arbeta med bra måltider i skolan, utarbetades på uppdrag av Regeringen för att stödja alla dem som på något sätt arbetar med maten i skolan. Även om det i grunden är hem och familj som har ansvaret för barnens matvanor, har skolan ett stort ansvar då de flesta barn äter många av sina måltider utanför hemmet. Andra vuxna än föräldrarna har inflytande över barnens matvanor och barnen tar efter vuxnas vanor och beteenden. Men andra ord har skolpersonalen möjlighet att förmedla och praktisera en positiv attityd till mat och måltider.

Enligt Livsmedelsverket (2007) kan lärare främja bra matvanor genom att

- tala positivt om skollunchen
- uppmuntra till att ta med frukt till skolan och ge barnen tillfälle att prata om den
- undervisa om betydelsen av att äta lunch och bra mellanmål
- på föräldramöten tala om bra matvanor
- be föräldrarna att uppmuntra barnen att äta skollunch och att göra det även om det inte är favoritmat som serveras
- uppmuntra föräldrar att skicka med barnen frukt eller grönsak varje dag om inte skolan tillhandahåller frukt

I Göteborgs Stads måltidsprogram (Göteborgs Stad, 2011) beskrivs de mål som gäller för måltid inom förskola och skola i Göteborg. Det övergripande målet för både förskola och skola är att måltiden skall vara en integrerad del i det pedagogiska arbetet och att goda matvanor ska grundläggas i en trivsam och lugn måltidsmiljö. I förskolan ska måltiden dessutom steg för steg lära barnen att äta en allsidig och varierad kost. Fokus ligger på lärandet, exempelvis ska måltiden vara ett tillfälle att träna språkutveckling och social samvaro samt ge träning i finmotorik. I skolan ligger fokus mer på att skolmatsalen skall inbjuda till en lugn och trivsam måltid där vuxna är förebilder. Måltiden ska ge goda

matvanor och lära eleverna att äta en allsidig och varierad kost i lagom mängd. Måltiden kan ses som ett pedagogiskt redskap och är ämnesövergripande.

Enligt SkolmatSveriges kartläggning av skolmåltiden framkom att av de skolor som erbjuder pedagogisk lunch, var det 77,8 procent som hade tydliga riktlinjer för vad det innebär (Patterson, Lilja & Schäfer Elinder, 2012). Av de skolor som hade riktlinjer uppgav 94 procent att påståendet ”en pedagogisk lunch innebär att personalen äter vid samma bord som eleverna” överensstämmer med skolans riktlinjer. Här framkom inget om att måltiden skulle präglas av samvaro, samtal och att främja goda matvanor. I Livsmedelsverkets rapport *Mat och hälsa i undervisningen* (Rosén, 2004), poängteras att eleverna lär sig av hela verksamheten och alla lärare har ansvar för eleverna och det är av stor vikt att personalen har kunskap i mat och hälsa. Dock visar en studie som genomfördes på pedagoger i förskolan att de inte hade några dokument eller riktlinjer som beskrev hur de skulle genomföra måltiden, ändå socialiserade de vid matbordet (Sepp, Abramsson & Fjellström, 2006). Pedagogerna behöver bli bättre på att hantera matsituationer som skolluncher, skolfester och utflykter (Rosén, 2004). Alla lärare kan inte förväntas ha kunskaper om den pedagogiska måltiden och därför måste mat och hälsa måste integreras i lärarutbildningen. Lärares kunskap om nutrition påverkar deras beteende under måltiden (Nahikian-Helms, 1997).

Finland som är ett av de få länder som erbjuder kostnadsfri skollunch (Skolmatens vänner, u.å.). Till skillnad från Sverige så har de finska pedagogerna blivit tilldelade uppgifter vid servering av skolmaten (Dahl & Jensberg, 2011). Enligt Finska riktlinjer skall de inte bara bidra till en sund kosthållning utan också bidra till socialt umgänge och en god matkultur. I det pedagogiska upplägget ingår mat och bispisning och det är något som ingår i de finska lärarnas arbetskrav. I boken *Skollunchen – igår, idag, imorgon* (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990 s.36) beskriver författarna följande:

Skolmåltiderna ska, utom att de tillgodoser näringsbehovet, också bära sin andel av ansvaret för en hälsofostran, fostran till goda kostvanor och en social fostran med inriktning på estetik och kultur. Det som eleverna lär sig under lektionerna i olika ämnen integreras och tillämpas under skolmåltiderna.

Dahl och Jensberg (2011) menar att de svenska riktlinjerna är långt mer omfattande än de finska, men de verkar mer som en rekommendation än som riktlinjer. De finska riktlinjerna innehåller krav på fler områden än de svenska.

Tidigare forskning

Pedagogens roll i måltiden

Vid upprepade tillfällen i *Bra mat i skolan* (Livsmedelsverket, 2007) nämns att pedagogisk måltid med fördel ska ingå i pedagogernas uppdrag. Kommunens ansvariga nämnd är den som verkställer kommunens planer, riktlinjer eller beslut som gäller maten i skolan. Livsmedelsverket anser att ”lärarna bör ha möjlighet att delta i pedagogiska måltider och att man för diskussioner om den roll som pedagoger och andra vuxna kan ha för barns matvanor” (Livsmedelsverket, 2007, s. 8). Genom att vuxna och barn äter tillsammans skapas en samvaro och det ger tillfälle till samtal. Samvaron bidrar till att ge barnen en positiv upplevelse av måltider och de vuxna agerar som förebilder och stöd. Samtalen kan styras till att handla om mat och hälsa, vad som händer med maten i kroppen, olika matkulturer men också smak, doft och konsistens. Livsmedelsverket (2007) beskriver vidare att om eleverna äter bra av skolmaten finns bra förutsättningar för arbetsro och lugn i klassrummet samt förutsättning för att inläringen fungerar lättare. I forskningsprojektet *Skollunchen – igår, idag, imorgon* (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990) som pågick under slutet av 80-talet att många lärare vid måltidssituationen var ”något villrådiga om sin roll i sammanhanget”. Man efterlyste en klarare målsättning för skolmåltiden för att kunna åstadkomma en attitydförändring.

När barnen blir äldre får de ofta bestämda åsikter om vad de vill äta och varför (Livsmedelsverket, 2007). Det kan vara olika skäl som ligger bakom valet att inte äta viss mat, exempelvis omsorg om djur och miljö, politiska, etiska eller hälsomässiga skäl. Vissa ungdomar testar olika dieter och vissa kan till och med banta periodvis. Det blir därför mycket viktigt att lärare har kunskap och förståelse så att de på ett pedagogiskt sätt kan förmedla fakta om matens betydelse för hälsan och samtidigt respektera elevens rätt till en egen ståndpunkt.

I en studie av Persson-Osowski (2012) studerades hur den pedagogiska måltiden praktiseras och hur pedagogerna interagerar med barnen under skolmåltiden. I lärarens interaktion med barnen kunde tre kontextuella lärarroller urskiljas. Detta innebar att lärarna kunde anta olika roller utifrån vilken situation de befann sig i och inom varje lärarroll kunde de anta antingen en vuxenrelaterad eller barnrelaterad roll. *Den sociala lärarrollen* interagerade i hög grad med barnen och måltiden blev ett socialt tillfälle genom konversationerna. Vissa av lärarna i denna lärarroll skämtade med och kramade även barnen. *Den utbildande lärarrollen* hade en medelhög interaktion med barnen och strävade efter att utbilda barnen, både om mat och om nutrition men även om uppfostran generellt. Denna lärarroll satte upp regler och tillvägagångssätt i matsalen samt försökte påverka vad och hur mycket eleverna åt samt såg

till att barnen hjälpte till med sysslor i måltidssituationen. *Den undvikande lärarrollen* interagerade minst med barnen och beteendet kunde inte associeras med pedagogisk måltid. Denna lärarroll var mer passiv genom att inte lägga sig i vad eller hur mycket barnen åt, att äta med sina lärarkollegor instället för att äta med eleverna samt att inte följa upp de regler som fanns i matsalen.

I en Amerikansk studie av Marica Nahikian-Helms (1997) framkom att pedagogerna hade övertygelser och kunskaper om mat och nutrition som säkerligen på ett positivt sätt skulle kunna påverka barnens ätbeteende och matpreferenser. Dock handlade de inte efter sin övertygelse utan agerade helt tvärt emot experternas rekommendationer. Exempelvis åt de inte samma mat som barnen, vissa konverserade inte med barnen och endast ett fåtal pratade om maten under måltiden. Lång erfarenhet korrelerade positivt med beteendet under måltiden. Detta menade Nahikian-Helms (1997) kunde bero på det faktum att en erfaren lärare lättare kunde integrera nutrition i alla delar av kursplanen. Pedagogerna hade dock över lag för lite kunskap om nutrition. Undersökningen medförde en sammanställning på det optimala beteendet hos pedagoger vid måltiden för att klargöra lärarens roll:

- Pedagogen sitter tillsammans med barnen
- Pedagogen äter samma mat som barnen
- Barnen får servera sig själva
- Pedagogen uppmuntrar barnen att smaka på all mat som serveras
- Pedagogen kräver inte att barnen måste smaka på all den serverade maten innan det får ta mera mat
- Pedagogen tvingar inte barnen att äta upp all mat
- Mat används inte som belöning, straff eller tröst
- Pedagogen engagerar sig i trevlig konversation med barnen under måltiden
- Pedagogen använde måltiden som ett tillfälle att lära barnen om mat och näring

Nahikian-Helms (1997) har genom sin forskning kommit fram till att kunskaper i nutrition och en positiv inställning påverkar pedagogens beteende vid måltiden. Dock kan pedagogerna ta sig an olika roller beroende på situationen (Persson-Osowski, 2012). Det finns många olika faktorer som påverkar pedagogens beteende, exempelvis kan officiella dokument, lärarfilosofi, lokala riktlinjer, barnens ålder samt olika idéer om vad en pedagogisk måltid innebär påverka vilken roll som praktiseras. Persson-Osowski (2012) menar att för att kunna kalla det en pedagogisk måltid är det grundläggande att pedagogen är närvarande och aktiv i måltidssituationen och inte tar på sig *den undvikande lärarrollen*.

I en dold observationsstudie av den pedagogiska lunchen i årskurs 6-9, studerade lärarstudenter vid Kristianstads högskola lärare i måltidssituationen. De fann att väldigt få lärare agerade enligt de riktlinjer som fanns för den pedagogiska måltiden (Bengtsson & Johansson, 2008). Fyra olika roller kunde urskiljas:

- *Vakten* var en lärare som inte åt i matsalen under lunchen, talade inte med eleverna förutom vid tillrättavisningar och fokus låg på den aktiva tillsynen samt att visa för eleverna vilka normer och regler som gällde.
- *Solitären* åt däremot lunch i matsalen, dock på ett avståndstagande sätt där personerna valde att sitta en bit ifrån elever och kollegor vid samma bord och utan att samtala med någon. Solitären bevakade matsalen och de händelser som försiggick, men ingrep aldrig i några situationer.
- *Fostraren* åt lunch tillsammans med elever och kollegor men samtalande mest med kollegorna. Fostraren tillrättavisade ofta eleverna och talade om för dem vad de skulle göra.
- *Pedagogen* samtalande med eleverna under måltiden och socialiserade även med elever som inte satt vid deras bord. Tillrättavisningar skedde på ett lugnt sätt och en nickning eller tyst tillsägning kunde räcka. De agerade som förebilder då de samtalande med alla, satt kvar vid bordet tills alla hade ätit upp och plockade sedan undan och torkade av platsen efter sig.

Pedagogernas inställning till pedagogisk lunch

I slutet av 80-talet bedrevs en försöksverksamhet i sju skolor i syfte att förbättra kostvanorna hos eleverna under lunchen (Nordlund, 1997). En av åtgärderna som genomfördes var att stänga personalmatsalen på skolorna för att åstadkomma en gemensam skolrestaurang för alla på skolan. Detta beslut mottogs inte positivt av pedagogerna. Via intervjuer framkom att många lärare troligtvis inte skulle besöka matsalen på grund av att det var så högljutt och stökigt. Åsikter som framkom var att man ville ha möjlighet att äta i lugn och ro utan eleverna och få chans att samtala och umgås med andra vuxna. I samma forskningsprojekt, SKOLAN OCH KOSTEN, tillfrågades också styrelseordförande, skolchefer och lärarnas fackliga ombud om vilka hinder som förelåg för att bedriva schemalagd lunch i skolan (Skolöverstyrelsen, 1990). Det var främst tre hinder som förelåg; schematekniska problem/organisatoriska hinder, lärares negativa inställning samt ekonomiska hinder. Dock behöver inte lärares negativa inställning betyda att de var ointresserade av att äta med eleverna, men eftersom deras närvaro i skolmatsalen inte inräknades i undervisningstiden så innebar detta att de inte fritt kunde disponera sin lunchrast.

Endast 50 procent av pedagogerna åt regelbundet skolmaten, medan 25 procent gjorde det mer sporadiskt (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Resterande antal utnyttjade praktiskt taget aldrig skolan måltidserbjudande om pedagogisk lunch utan åt medhavd mat eller gick hem för att äta lunch.

I samma projekt av Jacobson et al (1990) framkom att många lärare ansåg att vuxennärvaron vid lunchen var ett "vakthavande". Vuxennärvaron i en skolmatsal enligt äldre modell bestod ofta i att ett antal lärare medverkade som matvakter. Följande uttalanden framkom som ett exempel i projektet:

Vi kan välja frivilligt om vi vill äta med barnen eller ej.
Ca 50 procent av lärarna väljer att slippa ifrån "vakthavandet".

Vi lärare är i matsalen som "vaktande" först i 20 minuter,
därefter äter vi i personalmatsalen.

Som lärare behöver man få dra sig tillbaka och
äta med kollegor i personalmatsalen.

Detta bekräftas av Bengtsson och Johansson (2008) som i sitt examensarbete kunde visa att endast ett litet antal (9 av 41) av de observerade pedagogerna agerade enligt riktlinjerna för en pedagogisk lunch. De resterande, majoriteten, åt inte tillsammans med eleverna utan agerade mer som vakter i matsalen, eller satt tysta under måltiden utan att socialisera med varken elever eller kollegor. De positiva effekterna av att ha förebilder kan utebli om lärare inte sitter med eleverna, äter samma mat och skapar en positiv och trevlig miljö (Nahikian-Nelms, 1997).

Sepp, Abrahamsson och Fjellström (2006) har i en studie med den pedagogiska måltiden i fokus, undersökt förskolepersonalens attityder till mat och måltider. Intervjuer utfördes på 12 olika förskolor och sammanlagt intervjuades 34 personer. De flesta hade, trots att de inte kände till Livsmedelverkets rekommendationer för skolmåltiden, klart för sig vad en pedagogisk måltid innebar. Det innebar att hjälpa och uppmuntra barnen att hjälpa sig själva och agera som en förebild vid bordet. Det kunde innebära att visa barnen hur bestick hanteras, hur man serverar varandra mat, hur man sitter på stolen och hur man för en konversation utan att skrika till varandra. Dock ansåg man inte att måltiden var en del i den pedagogiska verksamheten utan ett avbrott i det dagliga arbetet. Förskolepersonalen hade inte några dokument eller riktlinjer som beskrev hur de skulle genomföra måltiden, ändå socialiserade de vid matbordet. Ingen av de intervjuade kunde minnas att de hade fått några instruktioner angående den pedagogiska måltiden vilket medförde att de kände sig osäkra i sin roll och hur de skulle se sig själva som lärare under måltiden.

Elevernas åsikter om skollunchen

På webbplatsen braskolmat.se frågade man 2006, 11 000 elever vad de tyckte om skolmaten (citerad i Vår Föda, 2006, sid 30). Där uppgav hälften av eleverna att det inte finns tillräckligt med mat och hela 57 procent sa att det inte fanns tillräckligt med bord och stolar när alla åt samtidigt. Dessutom visade undersökningen att sex av tio elever inte tyckte att matsalen kändes fräsch eller välstädad och att 41 procent tvingades skrika för att kunna prata med varandra i matsalen.

Sjöberg, Hallberg, Høglund och Hulthén (2003) visar i sin studie, som genomfördes på 1245 flickor och pojkar i åldern 15-16 år i slutet av 1994, att endast 75 procent av pojkarna och 70 procent av flickorna åt skollunchen varje dag. I en annan studie som publicerades 2011 tillfrågades 147 barn i åldrarna 10-12 om sina matvanor (Persson Osowaki, Fjellström, Olsson & Göransson, 2011). 90,5 procent uppgav att de åt skollunch varje dag och det var fler flickor (94,7 procent) än pojkar (86,1 procent) som åt lunchen varje dag.

Nordlund (1997) menar att bristen på valmöjligheter och alternativ när det kommer till skollunchen, sannolikt är en huvudorsak till varför elever väljer att inte gå till matsalen eller att inte äta av huvudrätten. Det främsta skälet till att man inte alls besöker matsalen är att man inte tycker om huvudrätten. Många elever kan också hoppa över lunchen på grund av negativ kamratpåverkan (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Såväl lärare som sjuksköterskor vittnar om att problem ofta uppstår i de långa och oroliga matköerna. Dessutom innebär den stressituation som uppstår när eleven ska äta medan kompisarna står och väntar, att många hoppar över lunchen. Vissa elever kan få problem med den ljudliga miljön och det uppskruvade tempot i matsalen och dessa får svårigheter med att trivas där vilket medför att de löser matfrågan på egen hand. Undersökningen som braskolmat.se gjorde 2006 bekräftar den stressade situationen, där hälften av alla svaranden ansåg att de måste stressa med maten (Skolmatens Vänner, u.å). Enligt en undersökning (Nordlund & Jacobson, 1997) som gjordes på högstadiel elever, satt 33 procent ca 15 minuter vid matbordet. Lika många elever satt dock bara tio minuter eller mindre. Det var pojkarna som genomgående satt kortare tid. Enligt Lennernäs (2011) motiverar en stressande och otrygg miljö en individ till att avsluta måltiden snabbt eller att inte äta alls.

Elevernas åsikter om vuxna i matsalen

Frågan är vad eleverna tycker om att det finns vuxna i matsalen? I undersökningen från slutet av 1980-talet (Nordlund, 1997) medförde nedläggningen av personalmatsalen att det var betydligt fler vuxna i matsalen och det behövdes inte längre någon särskild lärarvakt i matsalen. Trots att många av pedagogerna var negativa till införandet, ansåg det flesta eleverna att det var ganska trivsamt med vuxna i matsalen. 22,3 % tyckte att det var mycket trivsamt och 55,4 % tyckte att det var ganska trivsamt. Orsaker till detta var bland annat att det blev lugnare och inte lika stökigt när lärarna var i skolrestaurangen. De elever som inte gillade att lärarna satt med i matsalen, 12,9 %, kände sig avlyssnade när de satt för nära.

Metod

Val av metod

För att relatera teori och empiri har ett induktivt tillvägagångssätt använts. Det innebär att man utifrån den insamlade informationen eller empirin, formulerar en teori (Patel & Davidson, 2011). För att kunna få fram en variation i svaren valdes en tvärsnittsdesign eller en surveydesign. En surveyundersökning omfattar en tvärsnittsdesign men betyder att informationen i huvudsak samlas in med enkäter eller strukturerade intervjuer (Bryman, 2011). Data samlas in från flera fall och vid en viss tidpunkt för att komma fram till en uppsättning data med koppling till variabler som sedan granskas för att kunna upptäcka mönster när det gäller olika slags samband. Till detta ändamål har enkäter som respondenterna fyller i på egen hand använts. Skillnaden mellan enkäter och strukturerade intervjuer är att det inte finns någon intervjuare tillgänglig vilket medför att frågorna måste vara lätta att förstå och lätta att besvara (Bryman, 2011). Det innebär fler slutna frågor och en kortare enkät för att respondenten inte ska tröttna.

Orsaken till varför enkäter valdes som metod framför intervjuer är att de är snabbare att administrera och enkäter medför inte någon så kallad intervjuareffekt där respondenten kan ge skeva svar på grund av olika faktorer som etnicitet, kön och social bakgrund (Bryman, 2011). En annan avgörande faktor för val av metod var att man genom enkäter får en större svarsbredd. Dessutom kan en enkät bidra till att man i lugn och ro kan begrunda sina svar och om man anser att någon fråga är "känslig" kan det vara lättare att besvara denna på ett uppriktigt sätt om man får vara anonym (Ejlertsson, 2005).

Majoriteten av frågorna ställdes som slutna frågor då dessa är lättast att bearbeta samt ökar jämförbarheten mellan svaren. Dock fanns möjligheten att på vissa frågor kunna skriva sitt eget svar om inget svaralternativ stämde.

Urval och genomförande

Att fatta beslut om hur stort ett urval bör vara är svårt och är beroende av flera faktorer och överväganden (Bryman, 2011). Urvalsstorleken brukar därför utgöra en kompromiss mellan bland annat tid, pengar och behovet av precision. För denna enkätundersökning har ett bekvämlighetsurval använts. Ett sådant urval består enligt Bryman (2011) av sådana personer som för tillfället råkar finnas tillgängliga för forskaren. Fyra personer som författaren kände till kontaktades. Dessa personer fanns på fyra olika skolor i Göteborgsområdet och kunde därmed förmedla enkäter till pedagogerna samt samla in dessa.

Skola nr. 1 var en skola i privat regi som hade förskoleklass upp till årskurs 9.

Skola nr. 2 var en kommunal skola som hade förskoleklass till årskurs 3.

Skola nr. 3 var ett privat gymnasium.

Skola nr. 4 var en kommunal skola som hade förskoleklass upp till årskurs 6.

Innan enkäterna skickades ut genomfördes en kort pilotstudie för att se hur frågorna i enkäten uppfattades och om några missförstånd förelåg. En pilotstudie genomförs på en grupp som i väsentliga avseenden motsvarar den egentliga undersökningsgruppen (Patel & Davidson, 2011). Det är enligt Bryman (2011) viktigt för att se om frågorna kommer att fungera. Pilotstudien genomfördes på två pedagoger, en förskollärare och en högstadielärare. Båda ansåg att den var lättförståelig och lätt att fylla i. En fråga ströks efter pilotstudien, ”*Har ni pedagogisk lunch på din skola?*” Denna fråga skulle vara överflödigt då frågan ”*Äter du pedagogisk lunch?*” besvarar samma sak. Det framkom att vissa frågor som krävde två svarsalternativ kunde vara svåra då fler svar kändes rätt. Dock var syftet att få fram de alternativ som respondenterna finner allra viktigast.

Enkäten, se bilaga 1, mailades eller delades sedan ut till kontaktpersonerna vid de olika skolorna. Kontaktpersonerna ombads dela ut enkäterna till pedagoger på skolan och sedan samla dem i ett kuvert. Då distributionen skedde på olika sätt och då de som varit intresserade har kunnat fylla i en enkät, har ett eventuellt bortfall inte kunnat räknas ut. Enkäterna samlades sedan in och numrerades för att kunna urskilja svaren från de olika skolorna.

Etiska överväganden

De fyra kraven vid forskning enligt Vetenskapsrådet (Patel & Davidson, 2011) följdes genom att samtliga respondenter informerades i det så kallade missivbrevet. Missivbrevet är ett följebrev som ofta sitter som försättsblad till enkäten (Trost, 2012). Det ska motivera respondenten att svara på enkäten och samtidigt ge väsentlig information. Respondenterna informerades om syftet med undersökningen; informationskravet, samt att deltagandet var helt frivilligt; samtyckeskravet. Dessutom informerades de om att alla resultat skulle behandlas helt anonymt, konfidentialitetskravet. Dock togs inte nyttjandekravet upp som handlar om att insamlade data om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål.

Statistisk analys

Den statistiska analysen genomfördes digitalt med hjälp av SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Varje enkät numrerades med vilken skola den kom ifrån och sedan numrerades enkäterna i nummerordning för att underlätta om eventuella inmatningsfel skulle uppstå. Stickprovskontroll genomfördes efter inmatningen för att säkerställa att inmatningen skett på ett korrekt sätt. Frågor som inte besvarats av respondenterna markerades som ”missing value”. Frågor där flera svaralternativ var möjliga betraktades som egna variabler, med eget variabelnamn och egen kolumn samt kod för variabelvärden där 1 var lika med ”stämmer” och 2 var lika med ”stämmer ej”. De enskilda variablerna bearbetades sedan om och kunde därmed bearbetas som om de vore endast en variabel. De frågor som hade öppna svar registrerades i SPSS men bearbetades sedan manuellt då de var så få. Inga indelningar i kategorier gjordes.

Frekvenstabeller togs fram för samtliga frågor för att få en överblick av resultatet. Korstabulering gjordes sedan mellan de variabler som ansågs relevanta för syftet. För att få fram samband genomfördes χ^2 (Chi-två) test, dock var det alldeles för många av de förväntade frekvenserna som hade ett värde på mindre än 5. Detta gjorde att testet inte var tillförlitligt och därför mättes inte sannolikheterna i sambandsanalyserna.

Resultat

Pedagogernas syn på den pedagogiska måltiden

Av respondenterna (n=66, varav 46 stycken kvinnor och 20 stycken män) angav nästan samtliga (95 %) att de äter pedagogisk lunch och lika många angav att de inte betalar något för den pedagogiska lunchen då det ingår i deras arbetsuppgifter. Det var bara två respondenter som inte åt lunch då de inte hann eller gjorde det mycket sällan. En person svarade inte på frågan. Omkring hälften (49 %) av de som äter pedagogisk lunch gjorde det för att det är obligatoriskt, en femtedel för att det faller sig naturligt då de andra gör det och en tredjedel för att det är viktigt och de vill göra det.

Pedagogerna fick svara på hur de ser på den pedagogiska måltiden. En redovisning av resultatet finns i tabell 1. Av de svarande ansåg mer än hälften att den pedagogiska måltiden är en viktig del av dagen. Dock ansåg lite mer än en tredjedel av de svarande att måltiden på ett eller annat sätt är stressig och jobbig.

Tabell 1. Synen på den pedagogiska måltiden

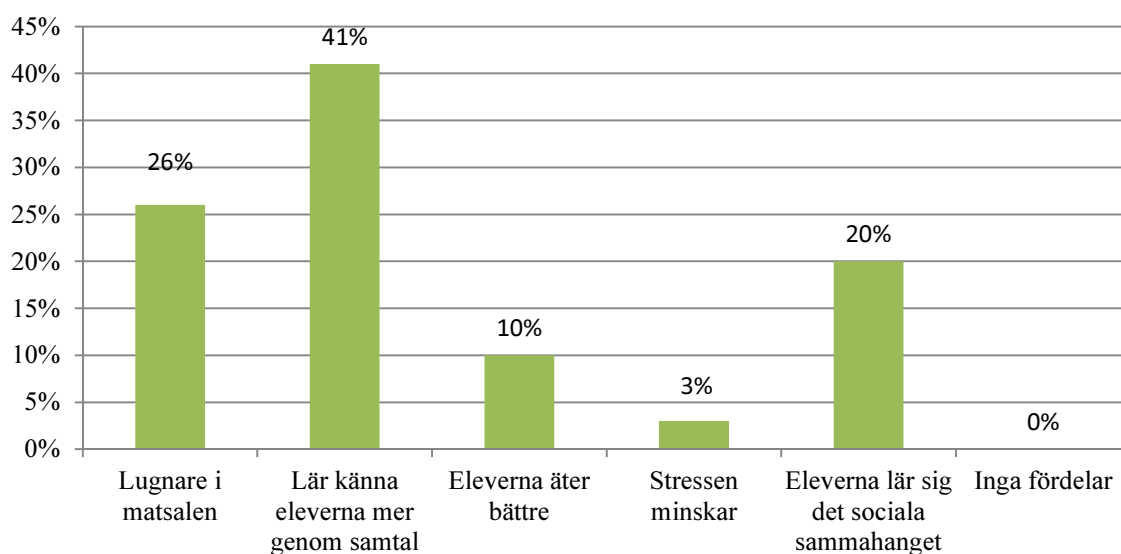
Attityd till lunchen	(n=64) ^a	Procent ^b
Stressig/jobbig, vill äta personalrummet	7	11
Stressig/jobbig men viktig och genomför den	15	23
En viktig del av dagen, tycker det är roligt	23	36
En viktig del av dagen som ingår i mina arbetsuppgifter	19	30

^{a)} Missing value =2

^{b)} Beräknat på antal svarande

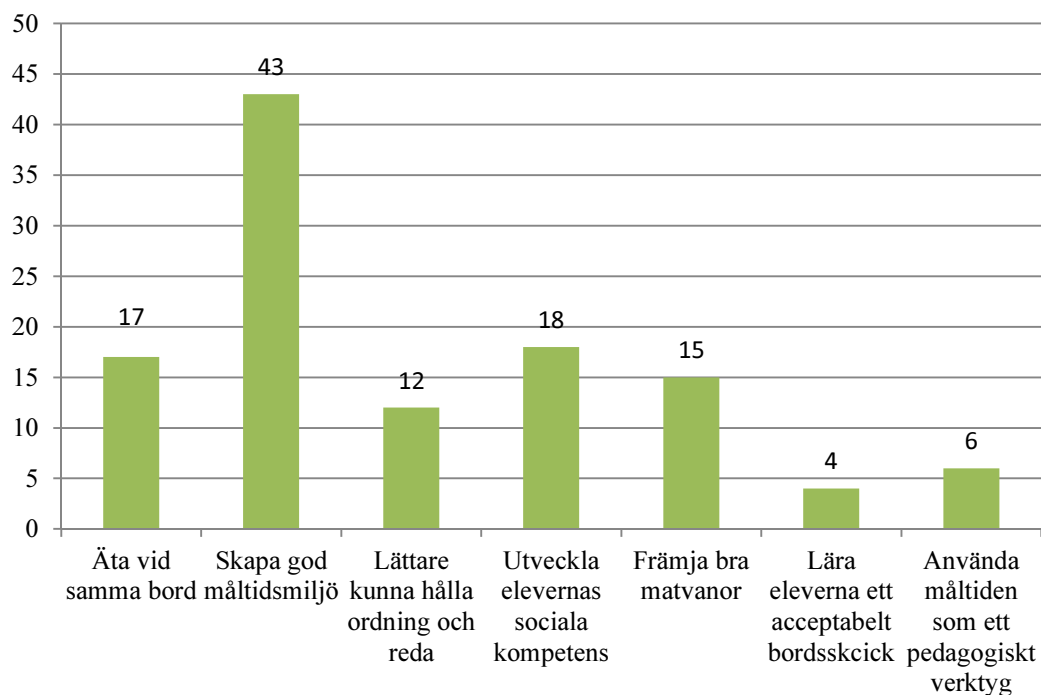
Det var endast sju respondenter som svarade att måltiden var så stressig och jobbig att de hellre önskade äta i personalrummet. Fem av dessa arbetade på gymnasiet.

På frågan ”vilka anser du är de största fördelarna med pedagogisk lunch?” fick respondenterna ge max två svar, sammanlagt gavs 113 svar av 65 respondenter. Den största fördelen anser respondenterna är att de lär känna eleverna mer genom samtal, se figur 2. Samtalen handlar mest om fritidsaktiviteter eller om maten. Den näst största fördelen är att det blir lugnare i matsalen. Ingen ansåg att pedagogisk lunch inte ger några fördelar. Utöver dessa 113 svar gavs även tre svar på fritextraden. Samtliga tre skrev att en av de största fördelarna med pedagogisk lunch är att de får gratis lunch. Samtliga arbetar på skola nr. 3.

Figur 2. De största fördelarna med pedagogisk lunch. Flera svar möjliga. (n=113)

Den största fördelen med pedagogisk lunch anser pedagogerna är att de lär känna eleverna mer genom samtal. Samtidigt svarar mer än en tredjedel (38 %) att de främst samtalar med kollegorna under lunchen. Av dessa sitter nästan samtliga flera lärare per bord. Två respondenter har angett att inget av alternativen stämmer. På frågan ”hur många vuxna sitter ni per bord?” svarade närmare hälften av de tillfrågade att det sitter flera lärare vid samma bord i matsalen.

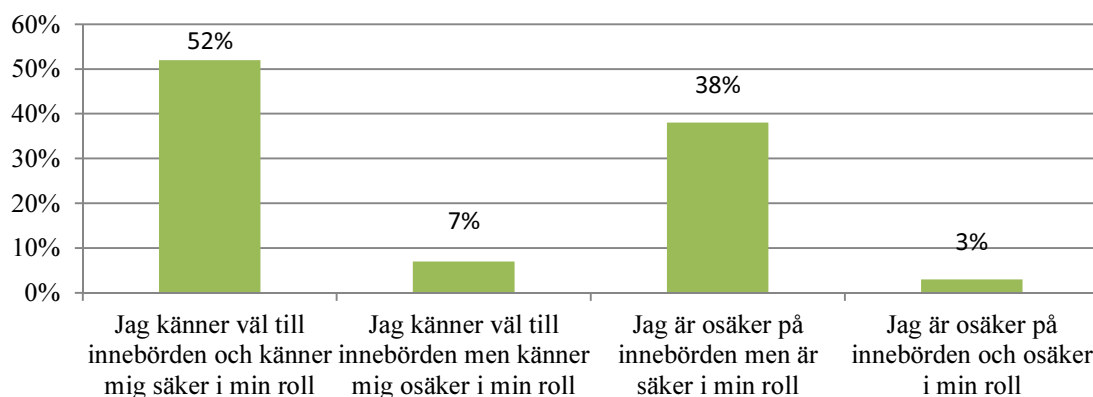

Figur 3. Den pedagogiska måltidens innebörd. Flera svar möjliga. (n=115).

I figur 3 redovisas pedagogernas syn på vad den pedagogiska måltiden innebär. De flesta har svarat att den pedagogiska måltiden innebär att skapa god måltidsmiljö. En fjärdedel har svarat att det innebär att man äter vid samma bord som eleverna.

Pedagogernas syn på rollen under måltiden

För att ta reda på hur säkra pedagogerna känner sig i sin roll och om de känner till innebörden i begreppet pedagogisk måltid, fick respondenterna markera det påstående som stämde bäst in på dem. Frekvensen visas i figur 4. Av resultatet framgår att majoriteten kände väl till innebörden i den pedagogiska måltiden, men av dessa var det ändå en av tio som kände sig osäker i sin roll under måltiden. Samtidigt visar resultatet att mer än en tredjedel av respondenterna känner sig säkra i sin roll trots att de är osäkra på vad begreppet pedagogisk måltid innebär.

Figur 4. Kännedom om den pedagogiska måltidens innebörd och hur säker man känner sig i sin roll vid måltiden. (n=63)

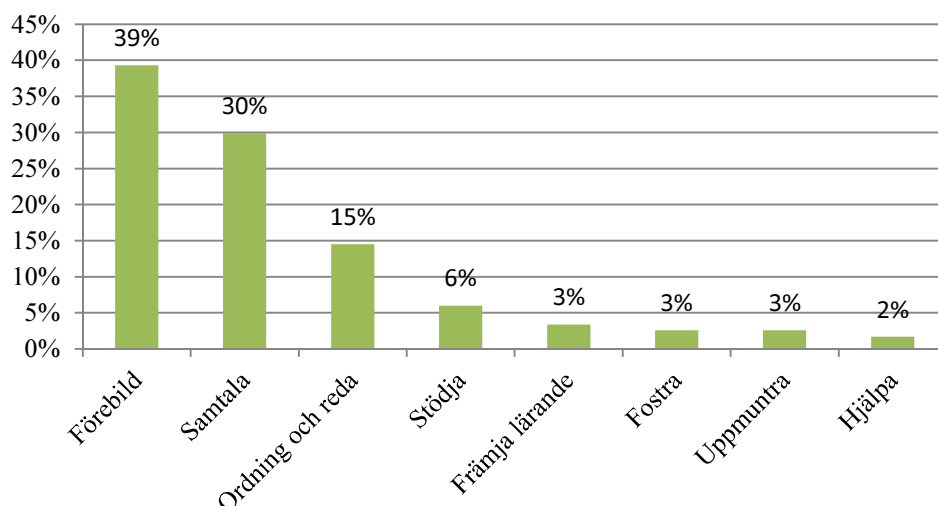
Som framgår av tabell 2 finns det en viss variation inom åldersgrupperna. Ett samband skulle kunna föreligga mellan åldergrupp och hur väl man känner till innebörden i pedagogisk måltid och hur säker man känner sig i sin roll under måltiden ($p < 0,05$), dock har 70 procent av de förväntade frekvenserna ett värde på mindre än 5 och därför är inte testet tillförlitligt. Trots det, finns det en antydning att ju äldre man är, desto mer känner man till innebörden i den pedagogiska måltiden och känner sig säker i sin roll under måltiden. Samtliga av dem i åldersgrupp 61-70 år kände till innebörden och var säkra i sin roll.

Tabell 2. Sambandet mellan åldergrupp och säkerhet i rollen under måltiden (n=63)

Påstående	Åldergrupp	Åldersgrupp	Åldersgrupp	Åldersgrupp	Åldersgrupp
	20-30 (n=19)	31-40 (n=18)	41-50 (n=13)	51-60 (n=8)	61-70 (n=3)
Jag känner väl till innebörden och är säker på min roll	6 31 % ^a	7 39 %	9 70 %	8 80 %	3 100 %
Jag känner väl till innebörden men är osäker i min roll	2 11 %	0 0 %	2 15 %	0 0 %	0 0 %
Jag är osäker på innebörden men säker i min roll	9 47 %	11 61 %	2 15 %	2 20 %	0 0 %
Jag är osäker på innebörden och osäker på min roll	2 11 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %

^{a)} Procentsats är beräknad på åldersgrupp

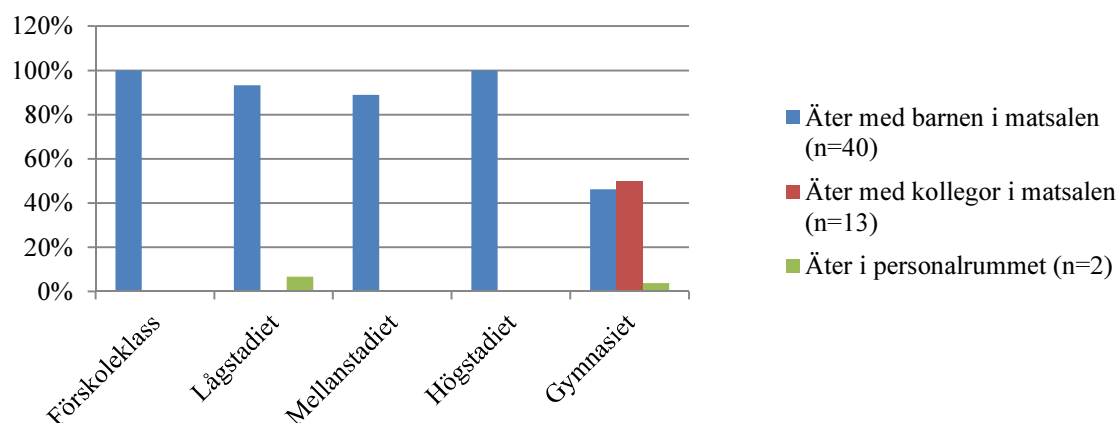
I figur 5 redovisas vilka roller pedagogerna anser är deras viktigaste under måltiden. Två alternativ skulle markerats, samtliga respondenter svarade på frågan och sammanlagt gavs 117 stycken svar. Majoriteten ansåg ”att vara en förebild” och ”att samtala med eleverna” var deras viktigaste roll under måltiden.

Figur 5. Pedagogens viktigaste roll under måltiden. Flera svar möjliga. (n=117)

Både män och kvinnor anser ”att vara en förebild” och ”att samtala med eleverna” är deras viktigaste roll. Dock ansåg männen att samtalet med eleverna var viktigare. Drygt två tredjedelar (70 %) av männen svarade att samtalet var en av deras viktigaste roll (drygt hälften av kvinnorna) och något mindre (60 %) att vara en förebild var deras viktigaste roll (tre fjärdedelar av kvinnorna). Den största skillnaden mellan könen var att männen i större utsträckning än kvinnorna ansåg att deras viktigaste roll var ”att hålla ordning och reda”. 12 personer har också svarat att de ofta tillrättavisar eleverna under måltiden.

27 respondenter från gymnasiet gav totalt 48 svar på vilken deras viktigaste roll är under måltiden. Av gymnasielärarnas svar framkom ”att vara en förebild” samt ”att samtala med eleverna” är de viktigaste rollerna. I figur 6 redovisas var lärarna i de olika årskurserna äter sin lunch. Som framgår av figurerna äter hälften av gymnasielärarna sin lunch med kollegor i matsalen. I förskoleklass ser man att samtliga äter sin lunch med barnen.

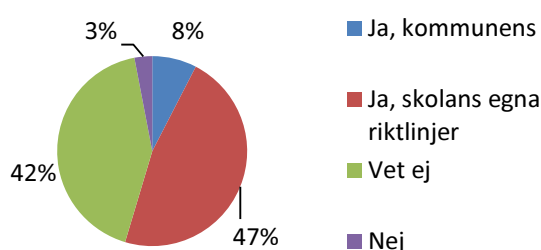
Figur 6. Var lärarna i de olika årskurserna äter sin lunch (n=55)^{a)}

^{a)} Missing value=1, annat svar= 10

Av de tio som svarade att de åt någon annanstans än de alternativ som fanns att välja på, svarade nio stycken att de åt med barnen i klassrummet och en att den åt i arbetsrummet.

Förutsättningar

Av resultatet och figur 7 framgår det att något mer än hälften av de tillfrågade hade någon form av riktlinjer eller bestämmelser om den pedagogiska måltiden. I tabell 3 redovisas förekomsten mellan de olika skolorna. Av 26 inkomna svar från skola nr. 3 angav hälften att skolan hade bestämmelser eller egna riktlinjer, medan lika många angav att de inte visst om det fanns några riktlinjer.

Figur 7. Bestämmelser eller riktlinjer för den pedagogiska måltiden som pedagogerna följer (n=66)

Tabell 3. Förekomst av bestämmelser eller riktlinjer om den pedagogiska måltiden (n=66)

	Skola 1 (n=21)	Skola 2 (n=11)	Skola 3 (n=26)	Skola 4 (n=8)
Ja, kommunens	1	3	0	1
Ja, skolans egna riktlinjer	11	4	13	3
Vet ej	7	4	13	4
Nej	2	0	0	0

När det kommer till frågan om hur många som har fått någon form av utbildning om mat och måltider eller hur måltiden bör genomföras är det drygt tre fjärdedelar av respondenterna som svarat att de inte har fått någon utbildning om mat och måltider. Då det var en fråga som kunde ha flera svar blev n=70 och fördelningen visas i tabell 4. Av dem som hade fått någon form av utbildning hade de flesta fått detta på arbetsplatsen.

Tabell 4. Utbildning om mat, måltider samt hur måltiden bör genomföras. Flera svar möjliga.

	(n=70)	Procent
Ja, i lärarutbildningen	5	7 %
Ja, på arbetsplatsen	13	19 %
Ja, i fristående kurs	5	7 %
Nej, jag har inte fått någon utbildning	47	67 %

Diskussion

Metoddiskussion

Till denna undersökning valdes en surveyundersökning då syftet var att få en större svarsbredd än vid intervjuer samt att det går fortare att genomföra datainsamlingen (Bryman, 2011). Med utgångspunkt ur syftet ”att kartlägga pedagogernas syn på sin roll under den pedagogiska måltiden och vilka attityder de har till denna”, hade olika former av intervjuer även kunnat användas. Med en strukturerad intervju hade samma frågor som i enkäten kunnat ställas, men vid oklarheter hade intervjuaren kunnat förklara innebörden eller utvecklat frågan, samt ställa följdfrågor där det behövdes. Svartalternativen till frågorna om vad pedagogisk lunch innebär och vilken roll man anser är sin viktigaste under måltiden, skulle kunna ha upplevts vara lika. En förklaring till skillnaden mellan frågorna hade kunnat vara på sin plats. Om respondenterna är osäkra på vad de svarar på påverkas validiteten på ett negativt sätt. På en av frågorna i enkäten ”Hur många vuxna sitter ni per bord” har några svarat att inget alternativ stämmer. Vid en strukturerad intervju hade en följdfråga kunnat vara på sin plats för att få reda på hur de då var placerade. Dock hade aldrig materialet kunnat bli lika stort på grund av tidsbrist. Att intervju 66 stycken personer skulle ta alldeles för lång tid. Dessutom kan vissa av frågorna upplevas som känsliga att svara på inför grupp, därför faller sig enkäten som ett bättre alternativ.

En nackdel med att välja ett bekvämlighetsurval är att det är omöjligt att generalisera resultaten eftersom vi inte vet vilken population stickprovet är representativt för (Bryman, 2011). Trots att urvalet skedde på skolor med olika årskurser går det inte säga att det är representativt för resten av populationen. Dessutom valdes skolor där pedagogisk lunch praktiserades vilket gör att man inte får med attityderna till pedagogisk lunch från dem som inte praktiserar detta. En svaghet är dessutom att undersökningen endast omfattar 66 pedagoger. Antalet är för få för att kunna dra några slutsatser, det kan bara tala om hur det ser ut i den specifika situation samt ge antydningar åt hur det skulle kunna se ut överlag. Med andra ord är den yttre validiteten inte särskilt hög.

Enkäten hade i efterhand kunnat utformas på ett annat sätt. Vid analysen framkom att vissa frågor hade behövts delas upp i fler frågor för att lättare kunna hitta samband mellan olika variabler. Exempelvis skulle frågan som handlar om vem man samtalar med, delats upp i ”jag samtalar mest med eleverna under måltiden” och ”jag samtalar mest med kollegorna under måltiden”. Nu var flera svar möjliga och även om man samtalade med eleverna kunde man samtidigt samtala mest med kollegorna. Detta bidrog till analys svårigheter. På frågan ”Vilka anser du är de största fördelarna med pedagogisk lunch?” fanns ett öppet svar som alternativ och där skrev tre respondenter att en av de största fördelarna med pedagogisk lunch var att den var gratis. Denna fråga hade jag gärna ställt till samtliga respondenter då den på ett tydligt sätt visar vilken attityd man har till den pedagogiska lunchen. Frågan som handlar om hur väl man känner till den pedagogiska måltidens innebörd och hur säker man är i sin roll hade gett en bättre analysmöjlighet om den hade ställts som två olika attitydfrågor. Den ena om hur väl man på en skala känner till innebörden i den pedagogiska måltiden och den andra hur säker man på en skala känner sig i sin roll under måltiden. Som frågan nu var ställd fick man inte veta hur säker man var, bara att man var säker.

Resultatdiskussion

Pedagogernas syn på den pedagogiska måltiden

Allt fler kommuner och skolor verkar satsa på pedagogisk lunch (Livsmedelsverket, 2012; Patterson, Lilja & Schäfer-Elinder, 2012). Samtliga fyra skolor som ingick i undersökningen hade pedagogisk lunch och nästan samtliga av de tillfrågade svarade att de äter pedagogisk lunch. Den främsta anledningen var för att det var obligatoriskt men många ansåg att det var viktigt och att de ville göra det. Den negativa inställning som fanns till att äta med eleverna i

skolöverstyrelsens undersökning (1990) verkar enligt denna undersökning ha minskat. Drygt en tredjedel menar att den pedagogiska måltiden är en viktig del av dagen som de finner rolig.

De allra flesta (95 %) uppgav att de inte betalade något för lunchen då det ingick i deras arbetsuppgifter att äta med eleverna. Det kan dock diskuteras hur många som skulle äta pedagogisk lunch om det inte var obligatorisk eller om de var tvungna att betala för lunchen. Många elever väljer att inte äta i matsalen till följd av den ljudliga miljön och det uppskruvade tempot (Jacobson, Halling & Nordlund, 1990) och detsamma gäller för lärare (Nordlund, 1997). I projektet SKOLAN OCH KOSTEN framkom att lärarna ville ha möjlighet att äta i lugn och ro utan eleverna (Skolöverstyrelsen, 1990). I denna undersökning var det en av tio som ansåg att den pedagogiska lunchen var stressig och jobbig och att de hellre skulle vilja äta sin lunch i personalrummet. Dock var andelen som hellre skulle äta i personalrummet fler på gymnasieskolan. En tanke är att lärarna på gymnasieskolan inte känner sig lika behövda i måltidssituationen då eleverna inte längre är i behov av stöd och hjälp som de mindre barnen har. Många av lärarna på gymnasieskolan åtar redan med sina kollegor i matsalen och kanske är det så att de då hellre äter i personalrummet.

Pedagogerna i undersökningen fick frågan om vad den pedagogiska lunchen innebär. De flesta svarade att ”pedagogisk lunch innebär att skapa god måltidsmiljö”. Jag skulle vilja påstå att pedagogisk lunch alltid innebär att man äter vid samma bord som eleverna. Det uppgav 94 % av de skolor som tillfrågades om den pedagogiska lunchen i SkolmatSveriges kartläggning också. (Patterson, Lilja & Schäfer Elinder, 2012). Dock behöver inte det i sig betyda att det är en pedagogisk måltid. Det kräver också att man samtalar med eleverna och är en förebild. Men att sitta vid ett annat bord än eleverna och äta ensam eller med kollegor är aldrig en pedagogisk måltid, det påtalar även Persson-Osowski (2012) som menar att det är grundläggande att läraren är närvarande och aktiv i måltidssituationen. I Nahikian-Helms (1997) studie menade 95 % av respondenterna att läraren borde sitta med barnen under måltiden för att kunna vara en bra förebild. Därför är det förvånande att endast 17 personer har svarat ”att pedagogisk lunch innebär att äta vid samma bord som eleverna”. Även om det faktum att man sitter tillsammans säkerligen bidrar till en god måltidsmiljö så är inte innebörden i pedagogisk lunch att skapa god måltidsmiljö. Möjligtvis kan det vara en del av syftet.

Endast sex personer har svarat att det innebär att använda måltiden som ett pedagogiskt verktyg i undervisningen. Enligt Göteborgs Stads måltidsprogram (Göteborgs Stad, 2011) är det övergripande målet att måltiden ska vara en integrerad del i det pedagogiska arbetet. ”Måltiden ses som ett pedagogiskt redskap och är ämnesövergripande” (Göteborgs Stad, 2011). Jag anser att den pedagogiska måltiden ska vara lärande i den meningen att eleverna dels lär sig om mat, bordsskick, social kompetens med mera, men även att den är en

integrerad del i utbildningen. Skolor borde diskutera hur måltiden skall integreras som en del i utbildningen och hur måltiden kan ses som ett lärande moment.

Fördelarna med pedagogisk lunch kan vara många. Livsmedelsverket menar att matsalsmiljön kan bli lugnare, att ensamma barn känner sig tryggare och att stökiga barn blir lugnare (Livsmedelsverket, 2007). En fördel är också att lärare och elever får möjlighet att umgås under mer trivsamma förhållanden (Skolöverstyrelsen, 1990). I denna undersökning angavs alternativen ”lär känna eleverna mer genom samtal” och ”det blir lugnare i matsalen” som de största fördelarna med pedagogisk lunch. Det var ingen som svarade att den pedagogiska lunchen inte hade några fördelar, dock hade det varit av intresse att ställa en öppen fråga och fråga om det fanns några nackdelar med pedagogisk lunch. Detta hade kunnat belysa pedagogernas attityd till den pedagogiska lunchen ytterligare. Av de som svarade på det öppna alternativet om fördelarna med pedagogisk lunch, svarade samtliga tre att en av de största fördelarna är att de får gratis lunch. Detta tycker jag visar på att man inte har förstått syftet med den pedagogiska lunchen och troligtvis ser man inte heller några andra fördelar. Alla tre respondenterna arbetade på den privata gymnasieskolan där hälften av de tillfrågade åt sin lunch med sina kollegor i matsalen. Intrycket av svaren i undersökningen är att gymnasielärarna är de som ställer sig minst positiva till pedagogisk lunch.

Trots att de flesta anser att de största fördelarna med pedagogisk lunch är att de lär känna eleverna mer genom samtal och att den innebär att skapa god måltidsmiljö är det mer än en tredjedel som mest samtalar med kollegorna under lunchen. På frågan hur många vuxna de sitter på bord svarar närmare hälften av de tillfrågade att de sitter flera lärare vid samma bord i matsalen. Frågan är då om pedagogerna verkligen lär känna eleverna mer genom samtal? Sitter man ensam med barnen blir pedagogens upptagen och involverad i barnens värld (Johansson & Pramling Samuelsson, 2001) och det borde rimligen falla sig lättare att prata med barnen om det inte finns vuxna att samtala med. Johansson & Pramling Samuelsson (2001) kunde också se i sin undersökning att om det satt flera vuxna vid samma bord uppmånade det till kommunikation mellan de vuxna.

Pedagogernas syn på rollen under måltiden

Tidigare studier har visat att pedagogerna kan känna sig osäkra i sin roll vid måltiden (Sepp, Abrahamsson & Fjellström, 2006; Jacobson, Halling & Nordlund, 1990). Därför var det av intresse att fråga pedagogerna om de känner sig säkra eller osäkra i sin roll under måltiden. I motsats till vad tidigare undersökningar visat om osäkerheten kring pedagogens roll menade 9 av 10 att de kände sig säkra på sin roll under måltiden. Det är lite intressant med tanke på att närmare hälften sitter flera vuxna vid samma bord i matsalen. Har man då verkligen förstått vad sin roll är? Visserligen är det säkert många vuxna som klarar av att sitta flera vid ett bord

och samtidigt föra samtal med eleverna, men som tidigare redovisats uppmanar det till kommunikation mellan de vuxna.

Som framgår av resultatet i tabell 2 kan det finnas ett visst samband mellan ålder och hur väl man känner till innebörden i pedagogisk måltid och hur säker man känner sig i sin roll under måltiden. Dock gick det inte säga något om resultatets säkerhet. Lång erfarenhet har dock visat sig korrelera positivt med beteendet under måltiden (Nahikian-Helms, 1997). Man kan ju anta att en högre ålder också innebär längre erfarenhet. Frågan är då vad pedagogerna anser att deras roll är? Av undersökningen framgår att både män och kvinnor tycker ”att vara en förebild” och ”att samtala med eleverna” var deras viktigaste roll. Av undersökningen framgår inte vad de anser att en förebild är eller gör, men vi kan ju anta att det handlar om att de agerar på ett sådant sätt att barnen lär sig hur man ska bete sig i måltidssituationen. Dessa roller sammanfaller tydligt med rollerna ”pedagogen” (Bengtsson & Johansson, 2008) och ”den sociala lärarrollen” (Persson-Osowski, 2012) där lärarna i hög grad interagerar med eleverna, gör måltiden till ett socialt tillfälle genom konversation och där de agerade som förebilder genom att de betedde sig på ett behärskat sätt och plockade iordning efter sig. Dessa roller stämmer väl med syftet att den pedagogiska måltiden skall vara lärande och ge tillfälle till samtal.

I undersökningen har 12 personer svarat att de ofta tillrättavisar elever under måltiden. 17 personer har också svarat att deras viktigaste roll är att hålla ordning och reda under måltiden. Dessa roller sammanfaller mer med rollerna ”vakten”, ”fostraren” (Bengtsson & Johansson, 2008) och ”den utbildande lärarrollen” (Persson-Osowski, 2012) där pedagogerna hade en liten eller medelhög interaktion med eleverna, satte upp regler, fostrade genom att visa upp vilka normer som gäller. Rollerna ”solitären” (Bengtsson & Johansson, 2008) och ”den undvikande lärarrollen” (Persson-Osowski, 2012) där lärarna mycket lite eller inte alls interagerade med eleverna och som antingen höll sig för sig själv eller endast samtalade med kollegor, kan eventuellt hittas bland de 13 respondenter som svarat att de sitter med kollegor i matsalen eller de 25 respondenter som mest samtalar med kollegor under lunchen. Ingen av respondenterna svarade att de äter i matsalen men gärna avskilt vilket främst liknade ”solitären”.

Även om pedagogerna i denna undersökning påvisat ”att vara en förebild” och ”att samtala” är deras viktigaste roll behöver det inte innebära att de faktiskt agerar så i måltidssituationen. Nahikian-Helms (1997) kunde i sin studie se att pedagogerna inte handlade efter sin övertygelse utan agerade helt tvärt emot experternas rekommendationer. I den observationsstudie som Bengtsson och Johansson (2008) utförde kunde de se att väldigt få agerade utifrån rollen ”pedagogen”.

Förutsättningar

Ur SkolmatSveriges kartläggning av de svenska skolmåltiderna framkom att 77,8 % av de tillfrågade skolorna hade tydliga riktlinjer för vad en pedagogisk lunch innebär (Patterson, Lilja & Schäfer Elinder, 2012). Bland de tillfrågade i denna undersökning var det lite mer än hälften (54,6 %) som hade någon form av riktlinjer eller bestämmelser att följa. Svaren skiljde sig mycket inom samma skola och på gymnasieskolan svarade hälften att skolan hade egna riktlinjer och hälften att de inte visste. Samma tendens ses inom samtliga skolor (se tabell 3 sid 25). Detta tillsammans med att tre fjärdedelar av de tillfrågade inte har fått någon utbildning om mat och måltider eller om hur måltiden bör genomföras, skulle kunna bidra till varför nästan hälften av de svarande kände sig osäkra på antingen den pedagogiska måltidens innebörd, rollen eller både och. Dock ska det tilläggas, att trots att nästan hälften inte hade några riktlinjer för den pedagogiska måltiden samt att tre fjärdedelar inte har fått någon utbildning i ämnet så var det ändå nio av tio som kände sig säkra i sin roll under måltiden. Frågan är hur svaren kan skilja sig åt så mycket inom varje skola? Har man riktlinjer för den pedagogiska måltiden borde alla känna till den. Göteborgs Stad har ett måltidsprogram (Göteborgs Stad, 2011) som gäller för tre av de fyra skolor som medverkar i undersökningen. Skolan har genom skollagen ansvar för att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete och då skolmåltiderna är en del av utbildningen omfattas även de av kravet (Livsmedelsverket, 2013).

Enligt Rosén (2011) är det av stor vikt att personalen har kunskap om mat och ämnet måste integreras i lärarutbildningen. Då eleverna ofta får bestämda åsikter om vad de vill äta när de blir äldre är det viktigt att lärare har kunskap och förståelse inom ämnet så att de kan hantera de situationer som kan uppstå i samband med måltider (Livsmedelsverket, 2007). Hur skall pedagogerna kunna hantera alla dessa situationer om de inte får någon utbildning i ämnet? Om pedagogerna ska kunna genomföra måltiden på det sätt som Livsmedelverkets riktlinjer säger (2007), borde det vara en självklarhet att pedagoger får kunskaper om hur den ska genomföras. Skolorna kan inte utgå från att pedagogerna ska veta vad det innebär och praktisera det på rätt sätt när det inte ingår i lärarutbildningen. Denna undersökning visar att de flesta känner sig säkra i sin roll under måltiden, men flera studier (Nahikian-Helms, 1997; Persson-Osowski, 2012; Bengtsson & Johansson, 2008; Jacobson et al, 1990) visar att de inte praktiserar den på rätt sätt.

Slutsatser och implikationer

I denna undersökning om pedagogens roll och inställning till den pedagogiska måltiden, framkom att de flesta äter pedagogisk lunch. De flesta pedagoger känner sig dessutom säkra i sin roll under måltiden, trots att väldigt få har fått någon utbildning om mat och måltider eller har några bestämmelser eller riktlinjer att följa. På samma skola kunde olika svar förekomma angående om det fanns riktlinjer för den pedagogiska måltiden eller inte. Det tyder på att man inte arbetar med att sprida riktlinjer på rätt sätt.

De flesta anser att måltiden är en viktig del av dagen som de gärna genomför, dock är det många som tycker att den är stressig och jobbig. Främst var det pedagoger på gymnasiet som ansåg att måltiden var så stressig och jobbig att de önskade äta i personalrummet. Hälften av pedagogerna på gymnasiet åt med kollegor i matsalen vilket inte kan sammanställas med att äta pedagogisk lunch.

Av 66 tillfrågande pedagoger svarade 43 stycken att ”pedagogisk lunch innebär att skapa god måltidsmiljö” och de största fördelarna med pedagogisk lunch ansågs vara att man lär känna eleverna mer genom samtal och att det blir lugnare i matsalen. Tre stycken ansåg att den största fördelen med pedagogisk lunch var att de fick äta gratis.

Väldigt få pedagoger har fått någon utbildning om mat och måltider och för att kunna genomföra den pedagogiska måltiden på ett korrekt sätt krävs det kunskap. Rosén (2004) menar att mat och hälsa måste ingå som en del i lärarutbildningen. Jag kan inte annat än att hålla med. Dessutom måste det finnas tydliga riktlinjer för hur den pedagogiska måltiden skall genomföras. Det kan inte ses som acceptabelt att lärare sitter och äter med kollegor i matsalen istället för att äta och samtala med eleverna. Det är grundläggande att lärarna är delaktiga och närvarande i den pedagogiska måltiden. Livsmedelsverket skriver i sin reviderade version av *Bra mat i skolan* (2013) om att det finns goda skäl för skolan att inkludera en beskrivning av skolans arbete med skolmåltiderna som en del i det kvalitetsarbete som skollagen kräver.

Det är väldigt få studier utförda på den pedagogiska måltiden. De studier som finns är till största del utförda i förskolan. Det finns studier som pekar på att lärare tar olika roller vid måltiden, men det skulle vara av intresse om studier gjordes för att klargöra varför man tar olika roller. Dessutom skulle det vara intressant om fler interventionsprojekt gjordes angående den pedagogiska måltiden. Hur kan tydliga riktlinjer påverka hur pedagogerna tar sig an den pedagogiska lunchen och vilka skulle vinsterna vara om man började praktisera den pedagogiska lunchen på ett nytt sätt?

Som kostekonom och kostchef är jag främst ansvarig för maten och kökets personal, dock kommer måltidsmiljön in som en viktig del där min relation med skolpersonalen blir viktig. Det är rektorn på varje skola som beslutar om utbildning om skolmåltiden och hur den skall genomföras vad gäller schemaläggning och antalet lärare som äter med eleverna. Min roll blir att föra en dialog med skolpersonalen för att visa på de positiva effekter som kan nås av att ha pedagogisk lunch. Denna undersökning har gett mig chansen att förstå hur pedagogerna ser på sin roll och vad de tycker är viktigt med måltiden. Detta kan hjälpa mig i en framtida roll som kostchef i en skolverksamhet att underlätta kommunikationen och bygga broar mellan köksverksamheten och skolverksamheten.

Referenser

Bengtsson, I., & Johansson, L. (2008) *En pedagogisk lunch? En observationsstudie av lärare i måltidssituationen på en grundskola årskurs 6-9* (Kandidatuppsats). Högskolan Kristianstad, Enheten för lärarutbildningen.

Tillgänglig: hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:231130/FULLTEXT01

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Bäckman, H. (2012, 21 november) *Var tredje tjej på gymnasiet i Nacka äter inte skollunchen*. Nacka Värmdö Posten. Hämtad 2012-11-29 från <http://www.nvp.se/Nacka/Nacka/Var-tredje-gymnasietj-ater-ingen-lunch/>

Dahl, T., & Jensberg, H. (2011) *Kost i skole og barnehage og betydningen for helse och læring. En kunnskapsoversikt*. TemaNord 2011:534. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Eivergård, M. (2006) *Hälften av Sveriges elever: Vi får för lite mat i skolan*. Vår Föda, volym 3, sid 29-30.

Ejlertsson, G. (2005) *Statistik för hälsovetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Göteborgs Stad. (2011) *Måltidsprogram för Göteborgs Stad*. Hämtad 2013-05-10 från <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/3e301d6f-2385-40e5-bf9c-7980bac8381e/Maltidsprogram.pdf?MOD=AJPERES>

Jacobson, T., Halling, B., & Nordlund, G. (1990) *Skollunchen. Igår, idag, imorgon*. Borås: LTs förlag.

Johansson, E., Pramling Johansson, I. (2001) *Omsorg – en central aspekt av förskolepedagogiken; Exemplet måltiden*. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Vol.6 (2), 81-101

Jamie Oliver. (u.å.) *Jamie's School Dinners*. Hämtad 2012-11-20 från <http://www.jamieoliver.com/school-dinners>

Lennernäs, M. (2011) *Lunch och lärande – skollunchens betydelse för elevernas prestation och situation i klassrummet*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket. (2007) *Bra mat i skolan*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket. (2012) *Pedagogisk lunch*. Hämtad 2012-11-20 från <http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maltider-i-vard-skola-omsorg/Skolmaltider/Pedagogisk-lunch/>

Livsmedelsverket. (2013) *Bra mat i skolan*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Lundmark, B. (2002) *Kvalitet som utsaga och praktik – kvalitetsaspekter med fokus på skolmåltiden i Sverige. (Licentiatuppsats)* Uppsala: Institutionen för hushållsvetenskap, Uppsala universitet.

Matakuten. (2010, 2 juli) I *Wikipedia*. Hämtad 2012-11-20 från <http://sv.wikipedia.org/wiki/Matakuten>

Nahikian-Nelms, M. (1997) Influential factors of caregiver behavior at mealtime: A study of 24 child-care programs. *Journal of Dietetics Association*. 97. 505-509.

Nordlund, G. (1997) *Skolmåltider i förändring. Rapport från en försöksverksamhet*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

Nordlund, G., Jacobson, T. (1997) *Högstadikeenheten. Högstadiееlevernas måltidsvanor relaterat till hur de mår och känner sig i skolan, deras skolprestationer och sociala bakgrund*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

Patel, R., Davidsson, B. (2011) *Forskningsmetodikens grunder- att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Patterson, E., Lilja, K., & Schäfer Elinder, L. (2012) *Kartläggning av svenska skolmåltider 2011 – resultat från SkolmatSveriges nationella baslinjestudie före den nya skollagen*. Stockholm: Institutionen för Folkhälsovetenskap.

Persson Osowski, C., Fjellström, C., Olsson, U & Göranson, H. (2011) Agreement between child and parent reports of 10- to 12-year-old children's meal pattern and intake of snack foods. *J Hum Nutr Diet*, 25(1), 50-58.

Persson Osowski, C. (2012) *The Swedish School Meal as a Public Meal: Collective Thinking, Actions and Meal Patterns*. Uppsala: Uppsala universitet.

Risán, P. (1988) *Skollunch – rast eller lektion?* (Arbetsrapport, Nr 66) Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.

Rosèn, M. (2004) *Mat och hälsa i undervisningen – skolan och lärarutbildningen*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Sepp, H., Abrahamsson, L & Fjellström, C. (2006) Pre-school staffs' attitudes toward foods in relation to the pedagogic meal. *International journal of Consumer Studies*. 30.224-232

SFS 2010:800. *Skollag*. Hämtad 2012-11-29 från http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/

Sjoberg, A., Hallberg, L., Hoglund, D & Hulthén, L. (2003) Meal pattern, food choice, nutrient intake and lifestyle factors in the Göteborg Adolescence Study. *European Journal of Clinical Nutrition*, 57(12) 1569-78.

Skolmatens Vänner. (u.å.) *Fakta om skolmat*. Hämtad 2012-11-20 från http://www.skolmatensvanner.se/fakta_om_skolmat.php

Skolmatens Vänner. (u.å.) *Ordlista*. Hämtad 2012-12-15 från <http://www.skolmatensvanner.se/ordlista.php>

Skolöverstyrelsen (1990). *Schemalagd skollunch – förutsättningar och erfarenheter*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Trost, J. (2012) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Hej!

Just nu skriver jag min kandidatuppsats i kostekonomi vid Göteborgs universitet. Den handlar om den pedagogiska måltiden och mitt syfte är att ta reda på hur pedagoger ser på sin egen roll under måltiden och vilken attityd man har till den pedagogiska måltiden.

Jag vore väldigt tacksam om du vill hjälpa mig att fylla i denna korta enkät. Den är på tre sidor och tar endast 5-10 minuter att fylla i. När du svarar ska du välja det alternativ som stämmer bäst in på dig. Jag vill gärna ha ditt spontana svar. På vissa frågor kan flera alternativ stämma in, men välj det alternativ som bäst stämmer in.

Ditt deltagande är naturligtvis helt frivilligt men för undersökningens kvalitet är det viktigt att du svarar. Svaren är helt anonyma och du har när som helst rätt att avbryta ditt deltagande. Du lämnar enkäten till den kontaktperson som du fick den av.

Jag tackar på förhand för ditt deltagande. Har du några frågor är du välkommen att kontakta mig som genomför undersökningen.

Med vänlig hälsning

Sara Carlsson

Tel. 070X-XX XX XX

E-post: xxxx.x.xxxxxxx@hotmail.com

Är du kvinna eller man?

Kvinna

Man

Hur gammal är du?

20-30

31-40

41-50

51-60

61-70

Vilken årskurs undervisar du?

Förskoleklass (6-åringar)

Åk 1-3

Åk 4-6

Åk 7-9

Gymnasiet

Äter du pedagogisk lunch? (Endast ett alternativ)

Ja, det är obligatoriskt

Ja, alla andra gör det så det faller sig naturligt

Ja, jag anser att det är viktigt och vill göra det

Nej, vi har inte möjlighet till pedagogisk lunch

Nej, men jag är i matsalen och hjälper till under måltiden

Nej, jag är inte i matsalen under måltiden

Om du svarade nej på föregående fråga, ange orsaken till varför du inte äter pedagogisk lunch.

Betalar du något för den pedagogiska lunchen? (Endast ett alternativ)

Nej, det ingår i våra arbetsuppgifter att äta med barnen

Ja, när jag äter med eleverna så äter jag till reducerat pris

Ja, jag måste betala fullpris när jag äter i matsalen

Nej, jag äter inte pedagogisk lunch

Finns det några bestämmelser eller riktlinjer för den pedagogiska måltiden som ni följer? (Endast ett alternativ)

Ja, kommunens

Ja, skolan har egna riktlinjer

Vet ej

Nej

Har du fått någon utbildning om mat och måltider eller hur måltiden bör genomföras?
(Flera svar är möjliga)

- Ja, i lärarutbildningen
- Ja, i fristående kurs
- Ja, genom arbetsplatsen
- Nej

Vad innebär pedagogisk lunch? Markera det svar som stämmer bäst in. (Välj två alternativ)

- Att äta vid samma bord som eleverna
- Att skapa god måltidsmiljö
- Att lättare kunna hålla ordning och reda under måltiden
- Att utveckla elevernas sociala kompetens
- Att främja bra matvanor
- Att använda måltiden som ett pedagogiskt verktyg i undervisningen
- Att lära eleverna ett acceptabelt bordsskick
- Annat: _____

Markera det alternativ som stämmer in på dig. (Endast ett alternativ)

- Jag känner väl till vad den pedagogiska måltiden innebär och känner mig säker på min roll i den pedagogiska måltiden och vad jag ska göra
- Jag känner väl till vad den pedagogiska måltiden innebär men är osäker på min roll under måltiden
- Jag är osäker på vad den pedagogiska måltiden innebär men jag känner mig säker på min roll under måltiden
- Jag är osäker på vad den pedagogiska måltiden innebär och känner mig osäker på min roll under måltiden

Vilken roll anser du är din viktigaste under måltiden? (Välj två alternativ)

- Att vara en förebild
- Att fostra
- Att främja lärande, utbilda
- Att uppmuntra
- Att hålla ordning och reda
- Att samtala med eleverna
- Att hjälpa
- Att stödja
- Annat: _____

Var äter du lunch?

- Med barnen i matsalen
- Med kollegor i matsalen
- I matsalen men gärna avskilt
- I personalrummet
- Annat: _____

Jag anser att den pedagogiska måltiden är: *(Endast ett alternativ)*

- Stressig och jobbig och önskar hellre äta lunch i lugn och ro i personalrummet
- Stressig och jobbig men viktig så jag genomför den
- En viktig del av dagen och jag tycker att det är roligt
- En viktig del av dagen som ingår i mina arbetsuppgifter

Markera det som bäst stämmer in på dig. *(Två alternativ är möjliga)*

- Jag samtalar inte så mycket med eleverna under lunchen
- Jag tillrättavisar ofta eleverna under måltiden
- Jag samtalar mest med kollegorna under måltiden
- Jag samtalar med eleverna under måltiden

Om du samtalar med eleverna under lunchen, vad samtalar ni oftast om? *(Två alternativ är möjliga)*

- Maten, exempelvis var den kommer ifrån och hur den smakar
- Hälsa
- Fritidsaktiviteter
- Något som togs upp under lektionen
- Vad de ska göra på kvällen
- Språk och matematik
- Jag samtalar inte med eleverna under lunchen
- Annat: _____

Hur många vuxna sitter ni per bord?

- Vi sitter alltid själva med vår klass
- Vi sitter flera lärare per bord
- Inget alternativ stämmer

Vilka anser du är de största fördelarna med pedagogisk lunch? *(Två alternativ är möjliga)*

- Jag lär känna eleverna mer genom samtal
- Det blir lugnare i matsalen
- Eleverna äter bättre
- Stressen minskar
- Eleverna lär sig det sociala samspelet
- Jag anser inte att pedagogisk lunch ger några större fördelar
- Annat: _____